

5.3. El lleure, la recerca d'infrastructures

5.3.1. Dels anys 60 als anys 80

La dinàmica social recent ha desplaçat els primers esborranys de teorització que a l'entorn dels anys 60 van realitzar-se a propòsit de l'educació en el temps lliure.

Permeteu-nos, per començar, de fer paleses algunes constatacions que ens fa presents el nostre treball de reflexió que són susceptibles de modificar o de matisar els plantejaments precedents.

En primer lloc, cal dir que hi ha aspectes de la realitat que no han sofert canvis qualitius d'entitat. Alguns d'aquests aspectes varen ser resumits per Jaume Colomer en la seva ponència a les Primeres Jornades d'Animació Cultural que tingueren lloc a Barcelona el gener de 1981. La seva aportació, pel que ens interessa de subratllar, podria resumir-se en les següents afirmacions:

- L'estructura i el funcionament de les nostres poblacions comporta l'absència d'espais de joc i de relació.

- Els nens fan una mica de nosa a la societat adulta.

- El temps lliure és un temps mal aprofitat.

- Si es contempla l'oferta que es fa als nois i noies, s'hi troba a faltar el que podríem anomenar recursos lúdics no comercialitzats.

Una segona constatació és que al nostre país ha existit i existeix un associacionisme infantil i juvenil que, si bé manté un nivell d'incidència important i creixent, creix poc i arriba de forma preferent a un sector determinat de la població, trobant-se amb dificultats serioses per arribar a d'altres sectors.

En tercer lloc, cal dir que les necessitats educatives dels nois i noies dels anys 80 són diferents i superiors a les que es plantejaven anys enrera. D'altra banda, es constata també que la resposta a aquestes necessitats no és normalment, ni de bon tros, a les mans de l'escola o de l'institut, per les seves limitacions horàries i de programació, tant com pel contingut intrínsec de la demanda.

Pel que fa al model o a l'estructura «típica» dels esplais existents, s'insinuen senyals d'inadequació: en la realitat es configura una demanda diferent de la que és coberta pels esplais de diàspora tarda/diumenge. Es tracta d'una demanda adreçada preferentment a l'allargament de l'horari escolar, orientada a l'acomodació entre els horaris dels pares i els dels fills: esplais de funcionament diari, tallers específics per a afeccions...

I una darrera constatació, ben recent, és la conseqüència de la democratització del país: l'Administració, ja sigui municipal o autonòmica, recull les aspiracions dels ciutadans i decideix d'intervenir en el camp de la joventut i del temps lliure. La irrupció dels ens públics, si bé ha comportat l'aparició de recels explicables, ha suposat simultàniament un increment molt notable de la incidència, especialment si es compara amb la situació anterior al 79. Ara bé, i justament per aquest fet, és especialment necessari replantejar-se quina ha de ser la intervenció pública en aquest camp.

Aquestes tendències de la realitat

conflueixen a configurar un canvi profund que trasbalsa els plantejaments precedents i n'apunta de nous. Aquest desplaçament del marc de referència de l'educació en el temps lliure ha de contemplar, des del nostre punt de mira, alguns nous fenòmens social d'entre els quals voldríem remarcar els següents:

1. L'esplai —amb les possibilitats que comporta d'educació en el temps lliure— es planteja cada dia més com una demanda o una necessitat molt més generalitzada, tendent a arribar a un sector significativament més ampli de la societat. Simultàniament, s'està produint una sensibilització creixent respecte d'aquest tema tant a nivell estrictament familiar com educatiu —en un sentit genèric— o social.

En aquest sentit, la migradesa dels recursos humans, materials i d'equipament de què disposaven algunes comunitats són insuficients per donar resposta a aquesta necessitat.

2. La intervenció pública pot alterar —ha de fer-ho— el món de l'esplai des del moment que als projectes de formació que són propis dels grups estables, basats, en unes opcions concretes i en l'ús de codis específics que són corrents en els moviments educatius per a infants i per a joves, hi afegeix el plantejament de l'esplai com a servei obert a la col·lectivitat i tendent a acceptar la generalitat de la població sense comptar el filtre de les opcions que són pròpies d'un moviment específic.

La intervenció pública se centra en el millorament de la realitat social —la qualitat de la vida— responent a les necessitats d'un entorn concret. En aquest sentit, la creació de nous equipaments —Centres Cívics, Centres Socials, etc.— contempla normalment la possibilitat d'àmbits destinats a l'esplai infantil i això és ja un indicador d'un cert eclecticisme que és sempre propi de l'acció pública.

3. A causa de la problemàtica social actual —i a la seva intensificació— i d'acord amb les noves coordenades d'acció en els camps de la marginació

social de les disfuncionalitats físiques, psíquiques o sensorials, és corrent de dipositar en els serveis i en els equipaments d'esplai una dimensió de funció preventiva. És a dir, es tendeix a emprar l'esplai com un instrument social que pot facilitar la integració pel camí de la normalització. Hi ha, per tant, el requeriment que l'esplai assoleixi un protagonisme social molt més ampli del que se li ha atorgat fins ara.

4. Finalment, i potser utòpicament, hem de contemplar en un llarg termini la possibilitat de contemplar l'educació en el temps lliure com un futur dret —en el marc del dret a l'educació que empara la Constitució— superant la realitat actual en la qual es dona un accés privilegiat d'una minoria de la població infantil als serveis d'esplai. Encara que de lluny, això es perfila ja si avaluem el volum de les demandes de serveis de vacances al llarg dels darrers anys, i si s'analitza quina és la tendència de qualificació d'aquests serveis que es realitza des d'institucions de tot àmbit.

El conjunt d'aquestes consideracions —que poden ser més limitades del que voldríem, tot i que ja hem advertit que eren el fruit d'una experiència de treball sobre el tema— fa que l'optimisme i en alguns casos la ingenuïtat d'alguns dels eixos de reflexió que eren propis del moment de la primera arrencada de l'atenció als nens en el seu lleure —per exemple, el suposat teló de fons d'una civilització del lleure, l'èmfasi en la creativitat...— ens apareguin difosos i que tendim a reemplaçar la necessitat i les exigències de la realitat al nucli de la nostra reflexió.

5.3.2. Què passa a les comarques i a les poblacions mitjanes

Normalment, i això és explicable tant pel volum de la problemàtica que han d'afrontar com per la quantitat i per la qualitat dels recursos que s'hi empenen, la reflexió sobre temes genèrics és massa sovint tenyida per l'estat de la qüestió a Barcelona i a algunes de les grans poblacions del cinturó.

De rebot, normalment, i això també és explicable, aquest fet és mal viscut a les comarques. Des de la plataforma que ens ofereixen aquestes ratlles, voldríem establir alguns trets diferencials que serveixen per basar l'adaptació de les solucions generals o per la gènesi de solucions específiques. Tot i que el discurs precedent és, en conjunt, vàlid si es refereix a la realitat de les comarques, voldríem afegir-hi les següents caracteritzacions.

1. A les comarques i a les poblacions mitjanes existeixen també moviments educatius i grups d'esplai, és a dir, hi ha també un associacionisme infantil i juvenil. Ara bé, aquests grups o moviments tenen una incidència migrada i dificultats molt importants per créixer o per assumir una expansió que, en alguns casos, podria representar-ne la dissolució.

D'altra banda, com en la generalitat dels casos, aquest associacionisme resta limitat a alguns sectors de la població.

2. El volum de demanda d'ajut o de suport a l'Administració és significativament creixent, tant per part d'entitats o de grups d'esplai ja preexistents com per part de grups de nova creació o de simple demanda de serveis.

El gros d'aquesta demanda s'adreça a l'organització de serveis —que a causa de la precarietat dels recursos materials només poden endegar-se en base a un esforç personal molt

important—, a la sol·licitud d'equipaments i a diverses formes de suport material que contribueixi a la consolidació de grups. Podríem subratllar que la precarietat és una constant, i això és lògic si es presta atenció als déficits de la infraestructura associativa.

La resposta possible és sempre parcial i és ben palesa la manca de recursos per fer front a les necessitats. En conseqüència, el desfasament entre les possibilitats d'intervenció de l'administració a les demandes que li arriben condueix necessàriament a la recerca de solucions imaginatives, adaptades amb precisió al complex necessitats/possibilitats de cada indret.

Fóra una ingenuïtat pensar que el problema que acabem d'exposar pot reduir-se a una qüestió econòmica o d'equipaments. El desconcert i la rapidesa de la dinàmica social que vivim han alterat en profunditat els hàbits i les pràctiques i han fet que el déficit de recursos humans esdevingui el nus de la qüestió: l'*handicap* més important és la manca de dirigents amb capacitat d'organització i d'animadors de grups.

4. Finalment, si bé és cert que l'associacionisme-infantil és més feble que a altres àmbits, a la major part de les poblacions mitjanes i petites de Catalunya hi ha una altra mena d'associacionisme, no explícitament educatiu, més centrat en una mena específica d'activitat —esportiva, naturalista...— que en alguns casos manté seccions infantils i/o juvenils i que, en tot cas, té la possibilitat de crear-les: aquí hi ha un gran potencial humà que es prestaria fàcilment a col·laborar en projectes suficientment clars i que, de fet, presta sovint la seva col·laboració de forma puntual.

Aquest associacionisme, que manté una vitalitat qualitativament diferent del «clàssic» —del que en serveix de model en la reflexió teòrica habitual—, pot contribuir a desbloquejar l'isolament en què es troben sovint les entitats d'esplai alhora que pot assumir-ne alguna de les funcions.

5.3.3. Les línies d'actuació

Ateses les reflexions precedents, hom pot perfilar una inflexió qualitativa de l'acció pública que, en el nostre cas, s'adreça a l'obertura de noves perspectives i a la facilitació de l'accés d'aquest servei a una part més gran de la població.

Els canvis que han vertebrat la gestió de l'Ajuntament de Girona en el passat immediat han estat els següents:

5.3.3.1. El reclutament d'un nou tipus de monitors.

És a dir, la captació d'un potencial humà que restava passiu i la seva incorporació a la dinàmica social. Això implica una feina intensa de sensibilització prèvia, la prospecció de formes diferents de formació i el seguiment d'aquesta en els primers passos que fa el jove monitor com a actor a les institucions o al seu barri.

5.3.3.2. L'esforç de fornir la formació necessària.

La regulació que emmarca la formació de monitors i de responsables és realista —atès el moment en què va generar-se i eclèctica— en la mesura que és el resultat d'un pacte. Això permet d'abordar la tasca de la formació tenint en compte les particularitats de la situació que es viu a cada indret. Ara bé, el déficit existent en el terreny de la teoria —si es vol contemplar la formació més enllà dels simples mínims indispensables— i la manca d'elaboració col·lectiva d'un corpus d'idees prou consistent compliquen una feina que, tal com ja ho hem dit, en el nostre cas comença amb la mobilització dels joves dels barris, ajudar-los a viure experiències que per raó de la seva procedència no havien viscut mai abans —per exemple, pernoctar en una casa de co-

lònies, treballar conjuntament amb altres, fornir-se els serveis quotidians, etc.— i fer-los elaborar tota aquesta «novetat» de forma més crítica que eufòrica.

Lògicament, el temps i l'energia requerits per aquestes finalitats s'acumulen al damunt dels altres requeriments dels programes de formació i tot el conjunt ha de formular-se en termes innovadors.

5.3.3.3. L'aprofitament dels recursos existents a la ciutat.

Quan el teixit social és deficitari, esdevé imprescindible l'explotació de tots els recursos disponibles. Ens referim per exemple a:

— Recursos personals: grups constituïts, associacions sense finalitats específicament educatives, estudiants de magisteri i de pedagogia, mestres joves en atur, grups de pares...

— Equipaments i locals de tot tipus: centres socials, escoltes, locals d'entitats, locals comunitaris...

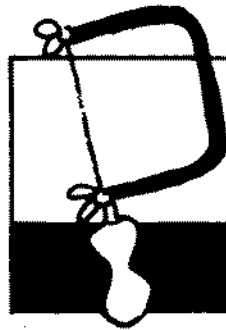
— Mobilització d'entitats diverses en la línia que es facin càrrec de l'atenció als nens i als joves esmerçant-hi una part de les seves energies.

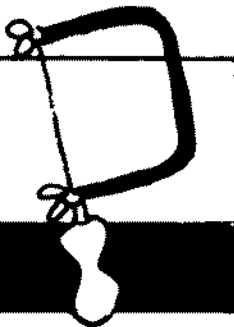
5.3.3.4. Globalització de l'oferta pública.

Es tracta no únicament d'explotar tots els recursos —com ho afirmàvem a l'apartat anterior— sinó de posar-los en acció de forma cohesionada, de tal manera que s'eviti la dispersió d'energies i mitjans.

En aquest sentit, la coordinació dels oferiments provinents de sectors com Joventut, Serveis socials, Cultura, Ensenyament, etc., és un dels criteris operatius que ens hem fixat.

En el terreny de les accions concretes de cada dia —o de cada estació si ho preferiu— l'Ajuntament de Girona empeny programes que no són massa diferents dels que hom troba a tantes altres poblacions: serveis de vacances,

suport aferissat dels grups d'esplai que sorgeixen de realitats associatives poc consolidades, oferiments globalitzats als barris partint de la plataforma d'aquelles escoles on coincideix un claustre prou dinàmic amb equips de monitors amb l'energia suficient, assaigs d'amplificació de les possibilitats d'incidència dels Centres Socials. Ara bé, pensem que hi ha quelcom de característic qualitativament i és potser la voluntat —que expressem per cloure aquest article— d'obrir un debat que permeti d'elevat el nivell dels serveis i d'assolir-ne un plantejament de fer-ne allò que haurien d'ésser: la resposta a necessitats poc o mal ateses.

